

ВІДГУК

**офіційного опонента Завгородньої Тетяни Костянтинівни
на дисертаційну роботу Оксани Анатоліївни Міщенко «Розвиток ідеї
лекторської майстерності викладачів вищих навчальних закладів в історії
вітчизняної педагогічної думки (друга половина XIX – початок XX століття)»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки**

Актуальність поданого до захисту дослідження зумовлюється рядом чинниками, серед яких – необхідність реформування вітчизняної системи вищої освіти з урахуванням кращих надбань прогресивного вітчизняного досвіду, який є невичерпним джерелом розбудови й оновлення сучасної вищої школи, формування духовно багатой особистості, здатної до творчої праці й професійного розвитку. Звернення до даної проблеми обумовлена також необхідністю інтенсифікації розвитку лекторської майстерності майбутніх викладачів ЗВО – випускників аспірантури й магістратури (особливо спеціальність 011 - Науки про освіту). Підсилює актуальність теми дослідження й та особлива роль, яку відіграє лекторська майстерність професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти, оскільки здатність володіти всіма видами переконуючого усного слова є не лише суттєво необхідною професійною компетенцією, але й ефективним педагогічним інструментарієм впливу на особистість, що спрямований на формування «моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах» (Закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.)).

Доцільність наукової розробки проблеми посилюється також необхідністю розв'язання ряду проблем, які зумовлюються потребами України в інтеграції до європейського та світового освітнього простору. До них, зокрема, належать такі: потреба в збереженні кращих вітчизняних освітніх традицій, в тому числі, теоретичних основ і досвіду лекторської майстерності видатних представників вітчизняної вищої школи; урахування у професійній діяльності сучасних викладачів закладів вищої освіти традицій вітчизняної вищої школи, унікального досвіду

лекторської майстерності, що був накопичений кращими представниками професорсько-викладацького корпусу.

Отже, звернення О.А. Міщенко до проблеми розвитку ідеї лекторської майстерності викладачів вищих навчальних закладів в історії вітчизняної педагогічної думки другої половини ХІХ – почату ХХ століття, тобто у часи суттєвих реформаційних змін й перетворень у вітчизняній системі вищої освіти, у період «особливого розквіту академічного красномовства» та розбудови системи підготовки професорсько-викладацьких кадрів, є надзвичайно актуальним. Зв'язок дисертаційної роботи із державними та галузевими науковими програмами здійснюється у відповідності до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедр історії педагогіки і порівняльної педагогіки («Підготовка викладацьких кадрів для середньої і вищої школи в науково-педагогічній спадщині вітчизняних і світових педагогів, діячів освіти і культури ХІХ – ХХ ст.») і загальної педагогіки і педагогіки вищої школи («Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах» (РК №1 – 200199004104) Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Авторкою коректно сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, визначено хронологічні межі наукового пошуку, дослідницькі методи, наукову новизну й практичне значення дисертаційної роботи.

Дисертація має чітку структуру і логіку викладу змісту. Вона складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Слід зазначити, що здобувачка опрацювала значну кількість першоджерел (монографії, збірники нормативних документів про освіту, публікації періодичних видань досліджуваного періоду (журнали «Вестник Европы», «Журнал Министерства народного просвещения», «Киевская старина», «Русская старина», «Университетские известия» тощо). Всього список використаних джерел включає 308 найменувань, з яких 28 - архівні документи з фондів Центрального державного історичного архіву України в м. Києві; Державних архівів м. Києва, Харківської

області, Дніпропетровської області, Одеської області, що є свідченням ґрунтовності проведеного дослідження.

Цілком доречним є історіографічний аналіз проблеми, який дозволив систематизувати та охарактеризувати виокремлені історіографічні періоди (дореволюційний, радянський, сучасний), визначені й класифіковані історико-педагогічні джерела, що дало змогу авторові виділити основні напрями наукових пошуків та визначити коло завдань, що вимагали вирішення.

До безперечних досягнень дисертантки слід віднести розкриття витоків ідеї лекторської майстерності викладачів вищих навчальних закладів в історії вітчизняної педагогічної думки. Так, у дисертації на основі вивчення значної кількості історико-педагогічних джерел доведено, що розвитку досліджуваного феномена у другій половині ХІХ – початку ХХ століття передували: науково-педагогічна спадщина кращих представників громадського та культурного життя країни (Й. Конопович-Горбацький, З. Копистенський, М. Максимович, О. Новицький, Ф. Прокопович, С. Рижський, Г. Сковорода, К. Транквіліон-Ставровецький, Г. Успенський, В. Цих, та інші); традиції національного шкільництва, які склалися протягом багатьох століть.

Цінним в науковому сенсі є й те, що авторкою, на основі аналізу довідкової та науково-педагогічної літератури, уточнено сутність найбільш вживаних в дослідженні поняття «майстерність», «академічне красномовство», «педагогічна риторика» тощо; на основі аналізу праць І. Зязюна, В. Лозової, М. Фіцули, С. Харченка та інших представлено власне бачення сутності поняття «лекторська майстерність викладача вищого навчального закладу».

Теоретичне значення має виділення й наукове обґрунтування дисертанткою основних етапів розвитку ідеї лекторської майстерності викладачів вищих навчальних закладів в історії вітчизняної педагогічної думки другої половини ХІХ – початку ХХ ст.: І етап (кін. 40-х рр. – кін. 50-х рр. ХІХ ст.) – етап постановки питань лекторської майстерності викладачів вищих навчальних закладів на тлі жорсткої регламентації освітніх процесів у вищій школі; ІІ етап (поч. 60-х рр. – кін. 70-х рр. ХІХ ст.) – етап інтенсивного розвитку ідеї лекторської майстерності викладачів вищих навчальних

закладів, що розташовувалися на українських землях, у контексті повернення автономії університетам та розширення академічних свобод професорсько-викладацького складу; III етап (поч. 80-х рр. XIX ст. – 1917 р.) – етап поглиблення обґрунтування суті й складників лекторської майстерності викладачів вищих навчальних закладів, розробки рекомендацій щодо її вдосконалення у вітчизняній педагогічній думці та практиці вищої школи в період поновлення «охоронної» політики самодержавства в галузі вищої освіти.

Наукова цінність роботи зросла завдяки персоніфікації автором внеску окремих педагогів, визначення суті, складових лекторської майстерності, критеріїв її рівнів, а також запропонованих додатків.

Усе це і склало наукову новизну виконаного О.А. Міщенко дослідження.

Практичне значення поданої до захисту роботи полягає в тому, що науково-педагогічними узагальненнями, обґрунтованими в дисертації, доцільно послуговуватися при викладанні курсів «Історія педагогіки», «Основи ораторської майстерності», «Риторика» у вищих педагогічних закладах освіти, при читанні курсів «Педагогіка вищої школи», «Історія педагогіки вищої школи», «Методики викладання у вищій школі» при підготовці аспірантів, магістрів різних спеціальностей, а також на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників, під час написання підручників і навчальних посібників із теорії та історії педагогіки, педагогіки вищої школи, для розробки спецкурсів і спецсеминарів, у процесі керівництва курсовими й магістерськими роботами.

Важливо, що результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Херсонського державного університету, Центрально-українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, в освітній процес ННІ педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Разом із тим слід зазначити, що практична значущість роботи зросла, якщо б запропоновані автором шляхи творчої реалізації ідей лекторської майстерності досліджуваного періоду, які були впроваджені у діяльність окремих ЗВО, знайшли відображення у підготовлених автором для широкого загалу науковців методичних

рекомендаціях, програмі спецкурсу, пропозиціях щодо змін у навчальних планах, у навчально – методичному забезпеченні конкретних навчальних дисциплін.

Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертантки у численних науково –практичних конференціях різного рівня. Наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно представлено в 19 друкованих працях.

Дисертацію написано на належному науковому рівні. У мовно – стилістичному оформленні враховано особливості наукового стилю мовлення. Струнку логічну структурованість роботи забезпечують лаконічні висновки та узагальнення. Однак, на нашу думку, загальні висновки дисертації могли бути представлені більш ґрунтовно.

У цілому, рецензована праця сприяє пошуку шляхів вирішення важливої дослідницької проблеми. Вона, з одного боку, створює передумови для подальших досліджень проблем модернізації вищої освіти, а, з іншого, – стає підґрунтям для практичної підготовки фундаментальних і прикладних досліджень з проблеми вдосконалення лекторської майстерності викладачів ЗВО з урахуванням вітчизняних здобутків, європейських та світових тенденцій освітньої галузі.

Структурна побудова і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення і висновки, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації О.А. Міщенко.

Підкреслюючи достовірність і доцільність наукових здобутків О.А. Міщенко, висловлюємо деякі зауваження та побажання:

1. Для цілісної характеристики обраного історико - педагогічного феномена доцільно було б докладно проаналізувати й вплив існуючої, у межах досліджуваного періоду, системи підготовки професорсько-викладацьких кадрів на розвиток ідеї лекторської майстерності викладачів вищих навчальних закладів.

2. Схвалюючи прагнення О.А. Міщенко простежити витоки ідеї лекторської майстерності викладачів закладів вищої освіти у вітчизняному дискурсі попередніх століть, зазначимо, що варто було б зупинитися й на аналізі традицій лекторської

майстерності, накопичених як у зарубіжній педагогічній думці, так і на західноукраїнських землях.

3. Наукова цінність дисертації зростає, якби авторка поетапний процес розвитку ідеї лекторської майстерності унаочнила таблицею, в якій більш рельєфно було б представлено спільні й відмінні риси досліджуваного феномена на кожному з виділених етапів.

4. У тексті дисертації не знайшло відбиття обґрунтування прогностичних тенденцій розвитку ідеї лекторської майстерності представників вітчизняної вищої школи другої половини ХІХ – початку ХХ ст. в сучасних умовах.

5. Окремі сторінки дисертаційної роботи не позбавлені описовості (ст. 101-102).

Однак висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження і є приводом для наукової дискусії.

У цілому, виконане дослідження має наукову і практичну цінність, є концептуальним, цілісним, завершеним та відповідає встановленим вимогам пп. 9, 11-13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 зі змінами внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., які висуваються до кандидатських дисертацій, а його автор, Міщенко Оксана Анатоліївна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук, професор
ЗВО «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,
завідувач кафедри педагогіки
імені Богдана Ступарика

Завгородня Т.К.

